

December 2020

Acht nieuwe praktijken op het Register van Inspirerende Voorbeelden

1. Gnawafestival en JOLA-project van Muziekpublique en Karkaba van MetX

Gnawamuziek is een spirituele muziekstijl die luisteraars in trance brengt en haar oorsprong kent in West-Afrika. De muziek heeft een plek in de Marokkaanse cultuur. Brussel wordt gezien als de Europese hoofdstad van de gnawa. Er wonen een veertigtal gnawamuzikanten. Het JOLA-project brengt de artiesten voor het eerst samen in een album dat de Brusselse gnawawereld weerspiegelt. Dat gebeuren werd in 2020 in de verf gezet door Muziekpublique met het GNAWA FESTIVAL.

In september-oktober 2019 organiseerde de Centrale het eerste grote gnawafestival in Gent. Karkaba maakte deel uit van de grote gnawa-openingsparade.

Karkaba is een groep jonge Brusselse muzikanten, met voornamelijk Marokkaanse *roots*. Onder leiding van Mâalem (muziekmeester) Driss Filali en Mohamed Said Akasri leren ze traditionele gnawamuziek, dans en zang. De groep promoot niet alleen hun traditionele muziek, maar ook de uitwisseling en fusie met andere muziekstijlen. Zo werken zij reeds een aantal jaar samen met de koperblazers van Remork, het MetX huisorkest.

Uniek aan de Brusselse gnawascene is een muziekstijl die deels loskomt van traditionele beperkingen eigen aan rituelen en religieuze codes. De groepen hebben hier vrouwelijke leden wat in Noord-Afrika vaak (nog) niet evident is. Ook staan ze meer open voor jongeren die geen banden hebben met de traditionele gnawagemeenschap. Samenwerkingen met muzikanten uit andere muziekgenres zorgen voor interessante kruisbestuivingen, wat een vernieuwing van het genre meebrengt.

2. De werking van DOEK vzw als artistiek en ambachtelijk textielplatform

DOEK vzw is een textielplatform van en voor een meerstemmige gemeenschap van ontwerpers, kunstenaars, makers en onderzoekers. Door de veelzijdigheid van textiel is de werking van DOEK multidisciplinair en grensoverschrijdend. DOEK betreft en bereikt een waaier aan mensen en een grote verscheidenheid aan organisaties met uiteenlopende expertises, vaardigheden en achtergronden. Voor die gevarieerde textielgemeenschap wil DOEK een vruchtbare context creëren voor wederzijdse kennismaking, kennisdeling en overdracht, maar ook bijdragen tot actualisering en talentontwikkeling. Enkele concepten en projecten die onder de vleugels van DOEK ontstaan zijn: textielblinddates, nomadische ontmoetingsateliers, collective wisdom sessions.

DOEK zet in op het overdragen van bestaande ervaring, vaardigheden en expertise rondom textiel. Dat gebeurt binnen een textielcommunity of practice. Dat verklaart waarom DOEK even sterk inzet op zowel de dragers van het erfgoed als de processen van overdracht. De diversiteit en translokale connecties van de stedelijke bewoners en organisaties zijn daarbij pleitbezorger voor de spanwijdte van 'overdracht' als borgingsproces, gaande van het letterlijk overdragen (bv. borgen van ambachtelijke technieken) tot een innovatieve, actuele en artistieke interpretatie van textiel(erfgoed)processen. De meerstemmige aanpak betekent dat er steeds opnieuw wordt onderzocht hoe textiel(erfgoed) kan worden benoemd en welke kunde en kennis daarbij komen kijken. Het documenteren van de processen is voor DOEK steeds een aandachtspunt. Communicatie en educatie worden in elke werkvorm afgestemd op de participanten en het potentieel publiek.

3. Trekpaardtechnieken in beeld: videodocumentatie bij het project 'Brabants trekpaard, samen erfgoed een toekomst geven' van Sander Tas, CAG en provincie Vlaams-Brabant.

Het project 'Brabants trekpaard, samen erfgoed een toekomst geven' had tot doel relevante (landbouw)technieken uit het verleden, uitgevoerd met Brabantse trekpaarden, te vertalen in nieuwe bestemmingen en functionaliteiten voor dit paardenras. Een deel van het project bestond uit het documenteren en beschikbaar stellen van drie relevante trekpaardentechnieken: optuigen en mennen op kordeel, ploegen en boomslepen. Documentairemaker Sander Tas (Kadanja) maakte van elke techniek een korte dynamische sfeerfilm voor een breed publiek en een stap-voor-staptutorial voor een nichepubliek van specialisten. Bij elke tutorial hoort ook een handleiding. Erfgoedconsulenten ondersteunden bij alle stappen van het proces de participatie van de erfgoedgemeenschap van de trekpaardencultuur. Zo creëerde het project zowel draagvlak voor vandaag als overdracht naar morgen.

Dit project is een mooi voorbeeld van hoe immaterieel erfgoed audiovisueel gedocumenteerd kan worden. Het resultaat zijn prachtige documentaires, die de trekpaardentechnieken bij een breed publiek introduceren en waardevolle tutorials zijn voor een nichepubliek. De trotse en enthousiaste reacties van de trekpaardengemeenschap maakten duidelijk dat het om een mooi en gedragen initiatief ging.

4. 'Beginnen met erfgoed' op ikwashierlive van Lodewijk Deleu

'Beginnen met erfgoed' is een podcast waarin ervaringsdeskundigen uitleggen hoe je de handen uit de mouwen steekt voor tradities, erfgoed en kunst. Ze vertellen wat je nodig hebt om te starten, wat het kost, wat de valkuilen zijn en waarom het een passie kan worden. Met ikwashier.live documenteert, archiveert en ontsluit Lodewijk Deleu tradities, erfgoed en kunst, met bijzondere aandacht voor immaterieel erfgoed, vooral voor die gewoontes en gebruiken die dreigen te verdwijnen. Lodewijk Deleu heeft al ruim 2.000 reportages over immaterieel erfgoed gemaakt. Daarbij brengt hij de activiteiten rond dit erfgoed uitgebreid in beeld. Hij maakte ook al een 220-tal podcasts, waarin uitgelegd wordt hoe je zelf kunt beginnen met deze activiteiten en het bewaren van immaterieel erfgoed. Telkens zijn het de beoefenaars die aan het woord komen.

De filmpjes werken sensibiliserend en tonen hoe je aan de slag kunt gaan met erfgoed. Lodewijks initiatieven getuigen van een hart voor erfgoed en immaterieel erfgoed.

5. Drukkerij-erfgoed in hoofden, handen en objecten: borgen van kennis en technieken van de Monotype zetmachine in het Industriemuseum

De Monotype is een zetmachine die tot in de jaren 1970 in de grafische industrie werd gebruikt voor het zetten van tekst in losse loden letters. Door nieuwe technieken verdween de Monotype tegen het eind van de 20e eeuw bijna volledig uit de grafische bedrijven. De Monotype-operatoren van destijds, en dus de kennis van de machine, zijn intussen schaars geworden. Van de machines zelf werden enkele exemplaren bewaard. Het Industriemuseum heeft een werkende Monotype op de drukkerijafdeling. Dat museum zet ook in op het verzamelen van documentatie over het gebruik van de machine. In 2019 maakte een medewerker van het Industriemuseum een film over de werking van de Monotype. De film documenteert hoe een vrijwilliger met de machine werkt.

Voor het onderhoud en gebruik van de Monotype botst het museum echter op limieten: het gebrek aan kennis bij de vrijwilligers en de schaarste aan 'levende dragers' die de machine volledig beheersen. Daarom worden acties opgezet om de kennis te borgen. Zo kwam in 2018-2019 een uitwisseling tussen het Industriemuseum en het Maison de l'Imprimerie tot stand. Tijdens wederzijdse bezoeken wisselden vakmensen hun kennis en vaardigheden uit en werden knelpunten in kaart gebracht. Daarna volgden zij samen een tweedaagse opleiding bij de Imprimerie Nationale in Douai, die veel expertise over de Monotypetechniek bezit. Verder legt het Industriemuseum contacten met actuele grafische opleidingen, met het oog op de intergenerationale kennisoverdracht en hedendaagse, artistieke toepassingen met de Monotype.

Diverse activiteiten sensibiliseren het publiek rond het drukkerij-erfgoed en meer specifiek de zetmachines. Het Industriemuseum zet daarbij in op verschillende doelgroepen: van scholen en bedrijven die een workshop komen volgen, over laagdrempelige evenementen voor het brede publiek (Museumnacht, Drukfestival, ...) tot kunstenaars en studenten van grafische opleidingen die een masterclass komen volgen.

6. "Stoeten doen ontmoeten" van het Yper Museum

'Stoeten doen ontmoeten' is een participatief meerjarenproject om immaterieel erfgoed in de Westhoek levend te houden en door te geven aan de volgende generatie. Het project werd gelanceerd in 2017. Dat jaar maakten 1300 kinderen van Ieperse basisscholen, met de virtuele stoet 'Y parade', een sprong naar 9 augustus 1854, toen een grote processie ter ere van O.L.V. van Thuyne doorheen de straten van Ieper liep. Samen met beeldend kunstenaar en scenarist Sven Verhaeghe interpreterden de kinderen die parade op een speelse en artistieke manier.

Sinds 2018 wordt de traditie van de bietenlantaarns nieuw leven in geblazen. Aan de vooravond van het bezoek van Sint-Maarten zingen meisjes en jongens uit volle borst tijdens de Sint-Maartensstoet. Vroeger droeg ieder kind dan een grote, zelfgemaakte bietenlantaarn. Vandaag spot je er nog enkele, maar deze mooie traditie dreigt helaas uit te doven. Het Yper Museum brengt nu jaarlijks honderden kinderen en tal van verenigingen bijeen om gezamenlijk bieten uit te hollen en te versieren.

2019 was het jaar van De Heilig Bloedprocessie in Voormezele. In juni zakten honderden mensen af naar het dorp voor de jaarlijkse verering van het Heilig Bloedrelikwie. De 5de en 6de klassers van juf Lore uit Voormezele maakten er een reportage over. In de maanden voorafgaand aan de processie verdiepten de leerlingen zich als volleerde onderzoeksjournalisten in de mysteries van dit immateriële erfgoed.

Het Yper Museum zet zich met dit project in om rijke tradities als processies, stoeten en optochten in de Westhoek te borgen. De sterkte is dat deze methode gebruikt kan worden in andere projecten. Alle opgedane expertise wordt gedeeld. Zo kunnen scholen, verenigingen en andere musea binnen en buiten de regio met dit format aan de slag.

7. Iedereen jeneverbaron: het participatief verzamelen van jenever-ICE van Jenevermuseum Hasselt

Via participatieve borrelnamiddagen gaat het Jenevermuseum langs bij seniorenverenigingen en heemkringen om persoonlijke anekdotes, recepturen, familietradities en -rituelen rond jenever en likeur te verzamelen en te registreren. Aan de hand van gerichte vragen en rekvisieten modereren museumvrijwilligers bij een stuk taart en een borrel geanimeerde gesprekken. Aan het einde van zo'n namiddag worden alle deelnemers uitgeroepen tot "jeneverbaron", of ambassadeur voor het jenevererfgoed. Baron verwijst naar de rijke jeneverstokers uit de hoogdagen van de jenevernijverheid in de 2de helft van 19de eeuw. Zo werden al een kleine 300 anekdotes, recepturen en rituelen verzameld.

Dit is een voorbeeld van een goede praktijk waarbij een regionaal ingedeeld museum rond een heel specifiek thema gaat werken, op een heel participatieve en laagdrempelige manier. Deze praktijk is heel interessant naar doelgroepenwerking toe, en is sterk verbindend.

8. 'Virga Yes divers': multiculturele deelname aan de Virga Jessefeesten, van Het Stadsmus Hasselt i.s.m. het Virga Jessecomité, de dienst Gelijke kansen van de Stad Hasselt en Orbit vzw

Hasselaren komen vandaag uit alle werelddelen en brengen een rijkdom aan culturen en religies mee naar de stad. Maar een stad heeft ook haar eigen eeuwenoude tradities – zoals de Virga Jessefeesten – die haar identiteit geven. In een interviewproject werden Hasselaren met verschillende levensbeschouwingen bevraagd over ervaringen en inzichten over de Virga Jessefeesten, maar ook over parallellen met stads- of volksfeesten uit hun land van afkomst. Deze getuigenissen vormden de kern van de expo in Het Stadsmus. De dienst Gelijke Kansen betrok daar ook de integratieraad en het interlevensbeschouwelijk netwerk in Hasselt bij. Samen participeerden ze aan de Hasseltse traditie van het versieren van de wijken ('rotten'), ter ere van Virga Jesse. Een kleurrijke mozaïek van schilderijtjes, door vele handen gemaakt, was het resultaat.

De Virga Jessefeesten zijn erkend als immaterieel erfgoed. De erkenning betekent niet dat het fenomeen een museumstuk wordt, maar dat de Virga Jessefeesten evolueren en worden doorgegeven aan volgende generaties. Daarom wordt met diverse gemeenschappen een dialoog aangegaan en wordt er ook sterk ingezet op nieuwkomers. Deze expo is een mooi voorbeeld van samenwerking met diverse partners rond een immaterieelerfgoedpraktijk in de stad.